

Zkoumání trestní odpovědnosti osob mladistvých.

Dr. Rupert P i n t e r a (Baňská Bystrica).

Zákon o trestním soudnictví nad mladistvými (z. s. ml.) č. 48 z roku 1931 Sb. z. a n. v § 2. vylučuje trestatelnost osob mladistvých (t. j. osob ve věku od dokonání 14. roku do dokonání 18. roku) ve všech případech, »kdy mladistvý nemohl pro značnou zaostalost v době činu rozpoznati jeho bezprávnost nebo řídití své jednání podle správného rozpoznání« a ukládá soudci mládeže, aby tuto otázku v každém individuálním případě pečlivě zkoumal a na základě výsledku tohoto zkoumání rozhodl o tom, je-li mladistvá osoba rozumově, mravně a tělesně tak vyspělá, aby mohla býti volána k trestněprávní odpovědnosti anebo ne.

Zákon, jak je zřejmé, odchyluje se od všeobecné nauky o absolutní trestněprávní odpovědnosti a mezi krajní body této nauky (odpovědný — neodpovědný) klade pojem t. zv. relativní trestněprávní odpovědnosti, která má tvořiti jakýsi přechod mezi absolutní trestněprávní neodpovědností u osob do 14 let a absolutní trestněprávní odpovědností u osob od 18 let.

Citovaný zákon však neuvádí, jaká tato »značná zaostalost« má býti: či tělesná či rozumová nebo mravní. Nutno však míti za to, že je zde míněna všeobecná zaostalost a to jak tělesná tak i rozumová a mravní, které konečně pravidelně při normálním vývoji stejným tempem vyspívají. Často se ale scházíme s případy, kde vývin těchto znaků a to jak intelektuálních tak fyzických, děje se jednostranně, takže u některých individuí je na př. rozumová vyspělost daleko vyšší než vyspělost mravní nebo tělesná, které zůstávají ve stavu mnohdy značné zaostalosti a naopak. Má-li tedy býti osoba mladistvá považována za trestněprávně odpovědnou, musí trestný čin spáchatí při úplném vědomí a musí býti tělesně, duševně a rozumově vyspělá alespoň do té míry, aby byla způsobilá pochopiti, že to, co páchá, je antisociální, nedovolené a tedy i trestné. Je tedy jasné, že v každém případě, kdy jedna z těchto tří podmínek nebyla dána, t. j. jestliže pachatel v důsledku toho nebyl způsobilý: buďto pochopiti protiprávnost svého činu, nebo svoji vůli uzpůsobiti podle tohoto poznatku, že taková osoba nemůže býti volána k trestněprávní odpovědnosti podle trestního zákona. Má-li soudce mladistvých rozhodovati o tomto fyzickém a intelektuálním stavu mladistvého, musí tohoto zkoumati, respektive dáti zkoumati jak po stránce biologické tak i po stránce psychologické, tedy pokračovati methodou biologicko-psychologickou.

Pokud se týče zkoumání po stránce biologické, bude třeba vzíti do úvahy a prozkoumati všechny okolnosti podmiňující jeho celkový fyzický vývoj, zejména jeho rodinné poměry, počet

členů, charakteristické znaky (původu biologického), vyskytující se u vícero členů jeho rodiny, bytové poměry, organické nemoci mladistvého a jednotlivých členů a rodičů. Nesmí být přehlédnut ani stupeň vývoje pohlavního v době spáchaného trestného činu, který dle poznatků lékařské vědy má za následek mnohdy těžké psychické poruchy.

Po stránce psychologické bude důležité zjistiti: osobní vlastnosti mladistvého, jeho duševní vývoj, zvyky, chování, dále jeho chování, postup a prospěch ve škole, v zaměstnání, jak tráví svůj volný čas, s kým se stýká atd.

Toto zkoumání způsobilosti býti trestněprávně odpovědným, je u mladistvého zapotřebí zjišťovati několikerým způsobem. Soudci mládeže samému může býti svěřeno zkoumání jen v určitém směru, t. j. jen tam, kde soudce mládeže vlastním studiem si mohl osvojit potřebnou způsobilost a která více souvisí s jeho oborem, na př. zkouška inteligence, zkouška morální vyspělosti a pod. Ostatní musí přenechati znalcům lékařům-psychiatrům a příslušným odborníkům a pedagogům. Avšak i zkouška inteligence a morální vyspělosti musí býti předsevzata s určitou opatrností. Nelze na př. považovati za dostačující k posouzení intelektuální zralosti ten fakt, že mladistvý dovede z paměti odříkati celé desatero božích přikázání, když se při tom nezjistí, že náležitě pochopil jejich význam. Pro posouzení mravní zralosti nemůže proto dostačiti skutečnost, že mladistvý dovede s největší rychlostí odpověděti, že 4. přikázání zní: »cti otce svého i matku svou . . .« anebo že 5. přikázání zní: »nepokradeš!« atd., když nechápe jeho mravní podstatu, která mu snad ani nikdy vysvětlena nebyla. Soudci tedy nesmí stačiti tyto, mohli bychom říci objektivní snahy, ale musí zkoumati, zdali jeho intelekt je tak vyvinutý, aby mohl pochopiti i jejich mravní hodnotu, aby si dovedl správně uvědomiti jejich význam pro společenství lidské a dle toho se zaříditi.

Avšak i tenkrát, když výsledek těchto zkoušek vyzní v prospěch mladistvého, nesmí zůstat nepovšimnuto, že mladistvá osoba nedovede náležitě ovládati svoji vůli, že podléhá nezadržitelným vznětům, postrádá nutnou rozvahu, která dospělého mnohdy zachráni od nepředložených činů, že podléhá více prvním popudům svého citu než rozumové úvaze, takže mnohdy nedovede proti představám lákajícím ke spáchání trestného činu uplatniti v každém případě nutné představy varovné.

Už ze samého pojmu trestní odpovědnosti následuje, že tato musí býti v okamžiku spáchaní trestného činu, nebo jen tenkrát je obvinění vzhledem ke konkrétnímu činu odůvodněné. Tedy soudce, usuzuje-li na trestní odpovědnost mladistvého, musí vzíti do úvahy okolnosti v době spáchaného činu a ne v době, kdy se dotyčná věc projednává před soudem. Mezi oběma časovými body uplyne často značná doba, kdy na mladistvého pů-

sobily nejrůznější okolnosti, které jsou s to přesvědčiti jej o tom, že čin, který spáchal, je činem trestným a zavržitelným a které ho mohly vésti k poznatkům, které při spáchání trestného činu nemohl chápati. Není také řídkým případem, že mladistvý je poučen o tom, že kající doznání před soudem je závažnou okolností polehčující. Víme také, že osoby ve věku od 14. do 18. roku prodělávají nejprudší pohlavní vývoj, který bývá provázen velkými poruchami psychickými, které dle lékařských poznatků mnohdy hraničí až s nepřičetností, za které byl snad i trestní čin spáchán, ale že v době projednávání dotyčného případu stojí před soudem osoba téměř vyspělá, vyrovnaná, mající nebezpečná úskalí svého vývoje za sebou a nyní už chápající význam a protiprávnost svého činu, kterého by se za nynějšího stavu nebyla nikdy dopustila. Tyto okolnosti, jako ještě mnoho jiných, mohou mít za následek, že mladistvý na otázky soudce, zda chápe, respektive chápal antisociálnost tehdy spáchaného činu, anebo či ví, že čin tento je trestný, odpovídá, že ano.

Z uvedeného, jak vidíme, vyplývá, že tyto okolnosti mohly by vésti soudce mládeže k úsudku, že u mladistvého jsou dány všechny potřebné předpoklady, podmiňující trestní odpovědnost, co by také mohlo vésti k odsouzení mladistvé osoby přes to, že § 2. z. s. ml. výslovně klade důraz na to, že tato »značná zaostalost«
musí býti dána v době činu. Pro posouzení těchto okolností musí soudce mimo jiné zjistiti všechny pohnutky, vedoucí mladistvého ke spáchání činu, okolnosti, za kterých čin spáchal, jeho chování se bezprostředně po spáchání činu, a tyto všechny poznatky zároveň s poznatky získanými při projednávání před soudem bedlivě porovnávat.

Je samozřejmé, že v každém případě musí býti věnována velká pozornost tomu, zda mladistvý není duševně nemocný, pro který případ bylo by třeba postupovati podle ustanovení všeobecné části trestního zákona o nepřičetnosti, na které se zákon o s. ml. v § 3. odvolává a vynořili se domněnka nebo podezření nějaké duševní choroby, obrátiti se ihned na znalce lékaře-psychiatra. Nutno však poznamenati, že v žádném případě nesmí býti stotožňována otázka trestněprávní neodpovědnosti podle § 2. odst. 2. zákona o s. ml. s otázkou nepřičetnosti podle trestního zákona, poněvadž nejen předpoklady, ale i následky jsou velmi rozdílné.